

1.

Filozofové po staletí analyzovali stav člověka a lidstva a definovali, co je člověk, lidstvo, jeho slabiny, atd. Rovněž poukazovali na ctnosti, k nimž má člověk směřovat, aby dosáhl morální dokonalosti. Současné populární kulturní vzorce podporují chování a životní styl ovlivňující jak člověka, tak ostatní živé bytosti, rovněž přírodního prostředí jako celku; rozsah vlivu člověka se zvýšil o nové technické možnosti. Z toho plyne princip odpovědnosti (Jonas 1985), který postuluje, že zvýšený rozsah vlivu a vlivu na životní prostředí by měl být doprovázen zvýšenou odpovědností za důsledky našeho jednání (negativní odpovědnost) a za všechny v současnosti žijící lidi a ostatní organismy, i ty, které budou žít v budoucnosti (pozitivní odpovědnost).

Vzhledem k rozsahu lidských technických činností je těžké nesouhlasit s Jonasem. Nicméně postupující destrukce životního prostředí naznačuje, že několik lidí si tohoto problému zřejmě všímá a a jen velmi málo z nich se snaží situaci řešit. Proč tedy moderní člověk nevidí své povinnosti vůči druhém a vůči přírodnímu prostředí? Proč současný člověk, i když si je vědom rozsahu svého jednání, málokdy podniká kroky k překonání ekologické krize? Proč, i když si je vědom hrozby, přijímá opatření, která prohlubují zhoršování životního prostředí? Co je zodpovědné za ničení životního prostředí a jaké jsou etické a antropologicko-etické kořeny zhoršování životního prostředí? Tyto a mnohé další otázky vyvstávají spolu s pozorováním postupujícího ničení životního prostředí a staly se předmětem analýzy v tomto článku, kde se pokoušíme vysvětlit tuto problematiku s odkazem na vnitro člověka a analýzou tzv. ekologických neřestí.

2. Základní environmentální neřesti jako příčina environmentální krize

Pojem neřesti a ctnosti má v etice dlouhou historii. Byl široce diskutován ve starověké a středověké filozofii, v pozdějších obdobích byl méně populární. V současné době, jsou tyto otázky stále častěji kladeny ve filozofických diskusích. "Etika ctností - v její současné podobě se nejčastěji odvozuje od postulátů, které formulovala Gertruda Elisabeth Margaret Anscombeová v klasickém díle *Modern Moral Philosophy*" z roku 1958 (Domeracki et al. 2012, 16). Renesance diskurzu o ctnostech souvisí s postřehem o morálních nedostacích člověka a návratem hledání odpovědí na naléhavé morální otázky v sobě samém. Pro pozici v ekofilosofickém diskurzu, otázka ctností souvisí s předpokladem, že klíčovým faktorem morálního vztahu k environmentálním problémům se netýká lidských práv nebo lidského blahobytu (Hill 1983, 211), člověk by se neměl snažit hledat příčiny ochrany životního prostředí tímto prizmatem. Podle Hilla je třeba si položit následující otázku: "Jaký člověk by to udělal?" Filozof vypráví příběh excentrického boháče, který si koupil krásný dům v sousedství. Dům byl obklopen úžasnou zahradou s obrovským avokádovým stromem, květinami a trávou. Protože však trávu je třeba sekat, květiny potřebují péči a muž si přál více slunečního svitu, pokácel strom a zahrada byla pokryta betonem. Příběh končí otázkou: "Jaký člověk by to udělal? Kdo je ten, kdo podceňuje krásu přírody a dává přednost bezduchému životu. Jaký člověk provozuje povrchové doly ve velké části Appalačských hor? Jakým musíte být, abyste zničili biotop sekvoje v okrese Santa Cruz? V každém z těchto příkladů byla příroda zničena záměrně pro krátkodobý prospěch těch, kteří tak učinili.

Ochrana životního prostředí je morální záležitostí. Je otázkou vnitřního vybavení člověka o jeho sklonech, sklonech k amorálním schopnostem. Při takto chápaném problému degradace prostředí je klíčové brát do úvahy kontexty ctností a neřestí člověka. V analýze stavu životního prostředí a při inspiraci současným diskurzem o environmentálních ctnostech a neřestech, předkládá tento dokument

výběr významných lidských neřestí, které stojí za ničením přírody životního prostředí. Mezi popsané neřesti patří egoismus, chamtivost, arogance, nevědomost, hloupost a lhostejnost k otázkám životního prostředí. Nepochybně by seznam těchto neřestí mohl být rozšířen o mnohem delší seznam lidských morálních nedokonalostí.

3. Egoismus jako kardinální eko-neřest

Egoismus je pravděpodobně základní a nejvíce zhoubnou neřestí moderního člověka. Termín znamená postoj veden vlastním prospěchem; je vyjádřen nadměrným zájmem o vlastní prospěch, dosahování vlastních cílů i za cenu poškozování druhých. Jak upozorňuje Ingarden, "je jisté, že egoismus dominuje většině individuálních, společenských nebo národních lidských činů" (Ingarden 1987, 22). Egoismus pohání většinu lidských činů, oslabuje lidskou péči o druhé, vnímání jejich osobnosti a jejich morálních závazků vůči druhým. Zaměřuje pozornost lidí na sebe sama, případně na okruh svých blízkých. Podle Baumana v postmoderní době můžeme pozorovat fenomén tzv. fetišizace subjektivity (Bauman 2010, 152). Tento jev projevuje především v uspokojování sebe sama v nepřetržitém konzumním spěchu, člověk si nemůže pomoci. Moderní spotřebitelská filosofie je zaměřena na uspokojování potřeb spotřebitele, a to především na jednotlivce, na nákup výrobků, které dokazují blahobyť jednotlivce a sdělují ostatním, jak skvělý je to člověk. Západní kultura nepochybně podporuje fetišizaci jednotlivce, a to v rámci hesla blahobyti o prosazování vlastních potřeb, péči o sebe sama, uctívání individua a stavění sebe sama na první místo ve vztazích, které si člověk buduje. Já" a "můj" jsou hesla, která naši současníci používají na transparentech, všechny jejich činy jsou diktátem. Tímto poselstvím a cílem mnoha z nich je, aby mohli sledovat vlastní sobecké potřeby a touhy. Analýza současných osobních modelů prezentovaných v barevných časopisech a masmédiích ukazuje individuum, které má starost o sebe na prvním místě, zájmy druhých jsou druhořadé. Egoismus také zatěmňuje/zastírá (obscures) angažovanost k životnímu prostředí. Ti, kteří jsou nasáklí touto neřestí, nemají šanci všimnout si svých závazků vůči druhému člověku. Všichni, tím spíše příroda a její živly, se nemohou stát předmětem péče. Právě naopak, když uspokojení sobeckých rozmarů vyžaduje, aby příroda byla obětována, egoismus nám nedovolí vidět v tomto jednání zlo. Z egoismu pocházejí všechny ostatní neřesti. Je to egoismus, který ospravedlňuje a brání chamtivost, rovněž nepřemýšlení o vlastních pohnutkách.

Egoismus je také základem arogance, ospravedlňuje potřebu starat se o druhé a všimnout si povinností vůči okolí. Také nevědomost nachází v egoismu mocného spojence a podporovatele - proč by měl člověk chtít prohlubovat své znalosti o životním prostředí a způsobech jeho ochrany, když by takové znalosti mohly být na újmu naplnění jeho tužeb? Egoismus vytváří závoj, který odděluje "já" a "moje" od světa a soustřeďuje všechny pohnutky, pocity a myšlenky kolem sebe. Egoismus je solidní základ a otec chamtivosti.

4. Chamtivost jako hlavní ekologická neřest

Po staletí se člověk snaží neustále zlepšovat svůj osud získáváním nových hmotných statků a rozmnožováním svého bohatství. Pro mnoho lidí se to stalo příčinou nadměrné touhy po vlastnictví hmotných statků a cestou k chamtivosti. Aristoteles definuje "chamtivost" jako vlastnost přisuzovanou těm, kteří se starají o hmotné statky více, než by měli (Aristoteles 2007, 119b), přičemž podstata chamtivosti spočívá v "nedostatečné štědrosti a nadměrné touze brát, které se nevyskytují společně u všech, ale někdy odděleně" (Aristoteles 2007, 121b).

Chamtivost jako eko-neřest je napojena na neustálou touhu mít víc, než je nutné k uspokojení základních životních potřeb. Chamtivost obsahuje prvek neustálé nespokojenosti, a tedy neustálé touhy mít stále více. Jak poznamenává Bauman, současný člověk v neustálém spěchu nekupuje věci, aby je

vlastnil, ale aby se jich neustále zbavoval a nahrazoval je novými. "V (...) životě náruživého konzumenta, není důvodem ke spěchu kupovat a sbírat, ale zbavovat se a nahrazovat" (Bauman 2010, 208). Každá nově zakoupená věc uspokojí naši potřebu vlastnit jen na chvíli, aby ustoupila touze mít jinou věc, čehož marketingoví specialisté horlivě využívají k vytváření nových potřeb a vzbuzování touhy spotřebitelů mít věci, o nichž dosud ani nevěděli, že existují. Každý nový produkt, který nevzbudí náš zájem, je rychle odstraněn z trhu, z našich životů, ustupuje jinému "nezbytnému" zboží.

"V 'kasinové kultuře', jak ji nazval George Steiner, má mít každý kulturní produkt co největší dopad (to znamená znehodnotit a vytlačit z trhu včerejší kulturní produkty) a být okamžitě použitelný (zmenšit vzdálenost mezi regálem obchodu a odpadkovým košem, tj. neochotou zneužívat spotřebitelské pohostinnosti, rychlé odstranění ze scény, aby se uvolnil prostor pro kulturní produkty zítřka)" (Bauman 2010, 227).

Chamtivost se projevuje v konzumerismu, který se stal dominantním kulturním modelem dneška, účinně poháněným chytrým marketingem, jenž v nás vyvolává nové potřeby. Cafaro definuje chamtivost jako vlastnost, která z nás činí v největší míře egoisty (Cafaro 2005, 147). Chamtivost z nás jednak dělá sobce, jednak z egoismu vyrůstá a posiluje ho. Aristoteles zdůrazňoval, že chamtivost vede ke snaze obohatit se tím, že ublížíme ostatním. a že chamtivý člověk má často prospěch z podvádění přátel, které by měl podporovat (Aristoteles 2007, 122a). Zranění přátel, kteří se od nás vzdalují, však není jediným důvodem, proč nás chamtivost vzdaluje od ostatních, samotná podstata spotřeby je ve skutečnosti založena na odcizení: je archetypem osamělosti a odcizení od druhých.

4b.

Konzumace "je druh činnosti, která je vykonávána v naprosté samotě (...), i když se má odehrávat ve společnosti jiných lidí. Nevytvářejí se při ní žádné trvalé vazby. Ty, které mohou vzniknout z aktu konzumace, mají šanci na dlouhé přežití" (Bauman 2010, 184). Proto se homo consumens bude snažit realizovat svou vlastní hrabivost a nestřídmost tím, že bude permanentně usilovat o více, než potřebuje, a někdy i o více, než kdy dokáže využít. Problém konzumního modelu životního stylu spočívá v tom, že máme stále větší tendenci oceňovat věci pro to, že jsou nositelem hodnoty, která je jim přisuzována, nikoli pro jejich funkčnost. V takovém přístupu nemají materiální statky hodnotu proto, že jsou užitečné, ale proto, že jsou prvky prestiže a pohodlí (Baudrillard 1998, 76; Kennedy 2007, XV a XVI). Tím se věci odtržené od své funkčnosti a skutečné materiální hodnoty stávají symboly společenského postavení spotřebitele, který ve snaze o konstantní zdůrazňování svého materiální statutu, podléhá novým pokušením mít stále lepší symboly své "dokonalosti".

Zatímco střídmost naznačuje podřízení se rozumu a rozvážnost při rozhodování (Pařípuch 2001), chamtivost vylučuje podřízení se rozumu, a proto může vést k podřízení se touhám a k eskalaci chtíče rostoucích potřeb. Podléhání žádostivosti je známkou slabosti vůle a nadvlády žádostivých sil nad poznávacími silami. Chamtivý člověk je otrokem vlastního těla a zůstává stále neuspokojený, neužívá si rozkoše, ale stále chce víc. Shovívavost ke svým smyslům přivádí člověka na cestu deprivace, s níž nikdy nenajde naplnění. Chamtivost nás tlačí do spárů konzumu, proto by účinky konzumerismu a jeho dopadu jak na jednotlivce, tak na jeho životní prostředí, tak na celý přírodní prostředí, měly být předmětem morální reflexe a stát se předmětem etické analýzy.

Konzumerismus je největší morální výzvou současnosti. Bezohledné využívání a plýtvání zdroji se dnes stalo kulturní zábavou a koníčkem statisíců lidí v západních společnostech. King klasifikuje konzumerismus jako jedno z "environmentálně dysfunkčních přesvědčení a praktik" (King 2006, 174) a

"environmentálně destruktivní zvyk" (King 2006, 174). Rozsah dopadu neomezeného plýtvání zdroji na životní prostředí je strašlivý, ale bohužel není přenesen do svědomí spotřebitelů.

5. Arogance jako hlavní ekologická neřest

Vypořádat se s konzumem není snadný úkol, protože na cestě je další environmentální neřest, arogance. Arogance, pýcha a pokora jsou ctnosti a neřesti, nad kterými bylo mnoho přemýšleno. Křesťanství považuje pýchu a aroganci za jednu z hlavních neřestí, které způsobují naše zlé skutky a vzdalují nás od Boha. Skromnost a pokora jsou vytoužené ctnosti, které předpokládají nevyvyšovat se a nepovyšovat se před ostatními. V křesťanství se vztahují ke vztahu k Bohu, který je považován za zdroj všeho dobra. Ve filozofii jde o zdroj ctností a spravedlivého jednání. Například stoikové vnímali skromnost jako vlastnost mudrce, který je lhostejný jak ke slávě, tak k jejímu nedostatku (Diogenes Laertios 1982, 416). Skromnost podle jejich názoru vyplývá z umírněnosti, což je v rozporu s výše zmíněnou neřestí. Moderní kultura však skromnost a pokoru odmítá, stojí v cestě realizaci moderního člověka. Moderní člověk staví sebe a své dobro nad dobro celého ekosystému Země. Současný člověk má často tendenci vnímat přírodu pouze jako zdroj nevyčerpatelných statků pro sebe, zdroje, které může využívat podle svých potřeb, podle svých rozmarů. Takový postoj vyplývá především ze zneužívání a nepochopení výsadního postavení člověka ve světě přírody, které se odráží v antropocentrismu.

Antropocentrismus nám umožnil legitimizovat přesvědčení, že člověk je nadřazen přírodnímu prostředí. Proto někteří lidé dokonce používají termíny jako druhový šovinismus, aby popsali postoj člověka k životnímu prostředí a jeho prvkům (Singer 2004). Antropocentrismus je odvozen z řeckých termínů *άνθρωπος* a *κέντρον*. Jedná se o názor, že člověk je středem světa. Podle antropocentrismu je pouze člověk entitou, která si plně zaslouží, aby jí byla přisouzena hodnota, a hodnotu ostatních bytostí lze posuzovat nanejvýš z hlediska jejich vhodnosti pro lidské účely. Antropocentrismus je uvědomění si a realizování hodnoty člověka, povýšenosti a pýchy, a následně sankcionování ostatního živého světa.

Je to záminka k zacházení s přírodou a jejími zdroji pouze jako se surovinou, jako materiálem a nástrojem k dosažení vlastních cílů, které ne vždy souvisejí s naplňováním základních potřeb. Antropocentrismus úzce souvisí s egoismem, protože neznamena péči o blaho lidstva jako celku nebo daného společenství. V postmoderní době éře se vyvinul z péče o skupinu lidí k péči o "já" a "moje". Je to schvalování vlastní nedokonalosti, mých práv, výraz péče o mé blaho, výraz arogance, staví člověka nad všechno a všechny. Dnešní antropocentrismus jednak přispěl k degradaci životního prostředí a přiměl lidi, aby ospravedlňovali své škodlivé jednání, aniž by ho vnímali jako nevhodné. Stal se omluvou pro morální slepotu, která umožňuje škodlivé činy, hlavně pokud slouží k uspokojení potřeb člověka (tedy nejen pro uspokojení základní potřeb nutných pro přežití).

5b.

Antropocentrický postoj se projevuje v každém lidském jednání, často i v těch, jejichž cílem je chránit životní prostředí, nebo upozornit na jeho hodnotu. Jedním z příkladů je zde oceňování ekosystémových služeb. Samotná myšlenka je založena na přesvědčení, že ekosystémové služby nejsou prvky přirozeného vztahu člověka a životního prostředí, ale jsou spíše vztahem pána a otroka (Peterson 2012,5; Plumwood 2001, 20). Koncepte ekosystémových služeb vychází z přesvědčení, že

životní prostředí je pouze poskytovatelem "služeb", "přínosů" pro lidi. Tato "služebná" funkce se odráží v názvu - nejedná se pouze o jevy vyskytující se v ekosystému, ale o služby či přínosy. Na anglické slovo services, které má stejné jádro jako slovo "slave", "sluha" v angličtině (servant) a latině (servus). V

tomto smyslu mají životní prostředí a jeho prvky hodnotu pouze do té míry, do jaké jsou využívány člověkem. Životní prostředí není hodnotou samo o sobě, výpočet nákladů na ekosystémové služby nemá za cíl uvědomit si hodnotu přírody, ale vyhodnotit náklady na tyto služby.

Tento typ vztahu bohužel ukazuje antropocentrický a ekonomický přístup člověka k životnímu prostředí a jeho zdrojům. Peterson (2012, 3) zdůrazňuje že zvrácení tohoto vztahu by ohrozilo koncepci využívání přírodních zdrojů, které by bylo v rozporu se zákonem o ochraně přírody, krajiny, zdrojům a tím i pro lidské zájmy.

Lidská arogance se projevuje různými způsoby, jedním z nejškodlivějších příkladů je víra v neomezené možnosti ovládnutí přírody, která se projevuje praktickými pokusy podřídit si ji s pomocí vědy a techniky. Víra v možnostech technologie se datuje od Bacona, který se vyjádřil s jeho prohlášení *ipsa scientia potestas est*, jeho přesvědčení, že je nutné využívat vědecké výdobytky v praxi a podporovat vědu pro praktické účely. Tento názor se v následujícím období upevnil a k jeho posílení a legitimizaci přispěly četné úspěchy vědeckotechnické revoluce. To poskytuje základ pro rozvoj neřízené technické činnosti. V současné době rozsah dopadu současné technické činností představuje skutečnou hrozbu pro integritu přírodního prostředí a lidského života. V důsledku toho technika ztrácí svou axiologickou neutralitu a vede k otázkám o dalekosáhlých účincích technických činností.

6. Nevědomost jako hlavní ekologická neřest

Arogance, která se stává legitimní v přesvědčení o nadřazenosti člověka nad ostatními druhy a z toho plynoucího práva o neomezeném nakládání se zdroji, je mimořádně nebezpečnou ekologickou neřestí. V kombinaci s další neřestí (nevědomost), se stává významnou hrozbou pro životní prostředí.

Slovo "ignorance" pochází z latinského ignorantia, což je výrazem nedostatku znalostí, či neznalosti, resp. neochoty prohloubit si své znalosti a vědomosti. Z hlediska ochrany životního prostředí se zdá být obzvláště nebezpečné, že jakákoli činnost v této oblasti musí být založena na důkladných znalostech a obezřetnosti.

Problém nevědomosti jako hrozby pro etické jednání rozpoznal již Sokrates, který ji považoval za hlavní příčinu nevhodného jednání. Podle jeho názoru byla podstatou spravedlivého jednání a pomáhala lidem prosazovat ctnosti v každodenním životě, čelit etickým výzvám, které stály v jejich cestě. Toto přesvědčení bylo ve starověku velmi rozšířené a objevuje se i v myšlení dalších filozofů. Například Hérakleitos z Efesu tvrdil, že lidé "jsou hnáni chamtivostí a touhou po slávě kvůli hanebné nevědomosti" (Laertios 1982, 515). Vědění bylo vnímáno jako dobro, které člověku pomáhá žít podle ctností a rozpoznat, co je v životě důležité a hodnotné, a nevědomost jako překážku, která člověku brání žít podle ctností, lidé často nutila, aby se zapojili do věcí, které jsou ubohé a triviální, jako např. sláva, moc nebo bohatství.

Znalosti se staly nástrojem pro rozlišování mezi tím, co je pomíjivé a přináší chvilkové uspokojení smyslů nebo lichocení vlastní ješitnosti, a tím, co je důležité a má skutečný význam v životě člověka usilujícího o morální dokonalost. Nevědomost je překážkou osobního rozvoje člověka, protože člověk, který se jí řídí, se mýlí, neví, co je dobré a co špatné. Nevědomost ho klame a zastírá mu rozlišování, které mu může pomoci jednat morálně.

Ekologická etika nám umožňuje uvědomit si problém zhoršování životního prostředí a naši odpovědnost za něj. Je příkladem specifické etiky, jejímž tématem je vliv člověka na přírodní prostředí. Environmentální etika se snaží zajistit zájmy současných i budoucích generací tím, že bere v úvahu udržitelnost zdrojů, druhů a ekosystémů. V této disciplíně lze zaznamenat celou řadu specifických

problémů. Tyto problémy vyvolávají mnoho otázek vztahů mezi člověkem a životním prostředím. Environmentální etika prezentovaná tímto způsobem upozorňuje na morální závazky člověka vůči k přírodnímu prostředí a ukazuje, že étos přesahuje antropocentrický rámec hranic.

Druhý přístup k neznalosti se týká intelektuální sféry v poněkud jiném rozsahu - problém nastává, když si je aktivní subjekt vědom svých povinností vůči přírodnímu prostředí, ale není si plně vědom toho, jaká opatření by měl přijmout, aby zabránil zhoršování životního prostředí, nebo v důsledku nedostatečných znalostí přijme nevhodná opatření, čímž dosáhne jiného než předpokládaného účinku. Tento problém vyplývá ze složitosti ekosystému Země a z četných vzájemných vztahů mezi jednotlivými složkami životního prostředí. Vazeb a interakcí v různých oblastech ekosystému Země a vede také k neznalosti, pokud je spojena s neochotou pochopit složitost ekosystému Země. Vědomé vyhýbání se rozšiřování vědomostem a skutečnost, že člověk je uvízl v nevědomosti, je neřest.

7. Lhostejnost jako kardinální neřest

Ignorance vyplývá z lhostejnosti, která je spojena s naprostým nezájmem o problém zhoršování životního prostředí. Lhostejnost je výsledkem vědomého vyhýbání se vnímání problému degradace životního prostředí jako problému souvisejícího s našimi morálními povinnostmi, a zahrnuje tedy snahu vyhnout se sledování morálních norem týkajících se našeho vztahu k životnímu prostředí. Lhostejnost je projevem nedostatku citů, nedostatku jakéhokoli vnitřního vzrušení týkajícího se dané záležitosti, a souvisí s řeckým slovem ἀπάθεια, které znamená stav spojený s nedostatkem utrpení a vášní. Takový stav byl žádoucí ve stoické filozofii a znamenal dosažení filosofické moudrosti a vnitřního stavu, který nemůže být zasažen přízemní a pomíjivou záležitostí světského světa. Podle stoiků filosof, který směřuje k vyšším cílům, není ani vnímavý přílišné radosti ani pochybnostem, protože se mu jakéhokoli neúspěchu. Všechny události přijímá s patřičným klidem a vyrovnaností. Vlastnost, která si stoikové přáli, spatřuje Cafaro v poněkud odlišném pojetí, jako kombinaci s sklíčeností a leností.

Vnímá ji jako projev pasivity vůči fenoménu postupující degradace přírodního prostředí, která má za následek, že mohou mít kolosální dopad na ekosystém Země. Bez ohledu na pocit lhostejnosti, a to jak v pozitivním smyslu (podle stoiků), tak v negativním smyslu jako znechucení, je lhostejnost environmentální neřestí, která se projevuje nezájmem o zhoršování životního prostředí. Lhostejnost neumožňuje realizovat environmentální ctnosti a podnikat kroky, které by vedly ke zlepšení životního prostředí, přijmout morální závazek péče o přírodní prostředí. Jonasem postulovaná odpovědnost za životní prostředí naráží na mlčení a lhostejnost těch, kteří vidí potřebu jednat. Odpovědnost je téměř ve všech evropských jazycích spojena s pojmem "reakce", což znamená, že povšimnutí si potřeby vyvolává v morálce subjektu potřebu "reagovat" na tuto potřebu. Povšimnutí si toho, že prostředí je ničeno a znehodnocováno, by mělo vyvolat potřebu na tento stav reagovat a napravit jej.

V případě lhostejnosti se bohužel setkává s nedostatečnou reakcí, záměrným nepodnikáním kroků na ochranu životního prostředí, a dokonce i s nezastavením činností, které životní prostředí ničí. Životní prostředí je vnímáno pouze jako zdroj zdrojů, které lze využít k jiným účelům, není považováno za hodnotu samotnou. Z toho vyplývá morální deficit spojený s lhostejností k otázkám životního prostředí. Teprve když pochopíme, že životní prostředí závisí na naší péči o ně, můžeme překonat svou lhostejnost a přispět k zohlednění životního prostředí v morálních rozhodnutích. Lhostejnost spolu s chamtivostí, arogancí a nevědomostí představují kardinální environmentální neřesti, které jsou překážkou plnění našich morálních závazků k přírodnímu prostředí.

Bibliography

- Arystoteles. 2007. *Etyka Nikomachejska*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Baudrillard, Jean. 1998. *The Consumer Society*. London: Sage.
- Bauman, Zygmunt. 2010. *Szanse etyki w globalizowanym świecie*. Kraków: Znak.
- Birch, Thomas H. 1993. "Moral Considerability and Universal Consideration." *Environmental Ethics* 15(4): 313-332.
- Cafaro, Philip. 2005. "Gluttony, arrogance, greed and apathy: an exploration of environmental vice." In: *Environmental Virtue ethics*, edited by Ronald Sandler, Philip Cafaro, 135-158. Oxford: Oxford University Press.
- Comte-Sponville, André. 2000. *Mały traktat o wielkich cnotach*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen.
- Domeracki, Piotr, Marcin Jaranowski, and Marcin T. Zdrenka. 2012. *Sześć cnót mniejszych*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Dzwonkowska, Dominika. 2013. "Virtue and Vice in Environmental Discourse." *Studia Ecologiae et Bioethicae* 11(4): 61-76.
- Hill, Thomas E. Jr. 1983. "Ideals of Human Excellence and Preserving Natural Environment." *Environmental Ethics* 5(3): 211-224.
- Ingarten, Roman. 1987. *Książeczka o człowieku*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Jonas, Hans. 1985. *The Imperative of Responsibility: In Search of an Ethics for the Technological Age*. Chicago: Chicago University Press.
- Kennedy, Greg. 2007. *An ontology of trash*. Albany: State University of New York Press.
- King, Roger H. 2006. "Playing with Boundaries: Critical Reflections on Strategies for an Environmental Culture and the Promise of Civic Environmentalism." *Ethics, Place, and Environment* 9(2): 173-186.
- Laertios, Diogenes. 1982. *Żywoty i poglądy słynnych filozofów*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Pańpuch, Zbigniew. 2001. „Cnoty i wady.” W *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, vol. 2, red. Andrzej Maryniarczyk et al., 216-231. Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu.
- Peterson, Keith. 2012. "Ecosystem Services, Nonhuman Agencies, and Diffuse Dependence." *Environmental Philosophy* 9(2): 1-19.
- Plumwood, Val. 2001. "Nature as Agency and the Prospects for a Progressive Naturalism." *Capitalism, Nature, Socialism* 12(4): 3-32.
- Singer, Peter. 2004. *Wyzwolenie zwierząt*. Warszawa: PIW.
- Sylvan, Richard. 2005. "Is there a Need for a New, an Environmental, Ethics?" In *Environmental Philosophy. Critical Concepts in the Environment*, vol. 1, edited by J. Baird Callicot, Clare Palmer, 205-210. New York: Routledge.
- Tyburski, Włodzimierz. 2013. *Dyscypliny hu-*

manistyczne i ekologia. Toruń: Wydawnictwo
Naukowe UMK.